

Om retoriken och missbruket av dess betydelse

Av José Luis Ramírez

Det som vi talar om (föremålet, situationen) måste uppfattas av varje enskild hjärna på sitt sätt, beroende på situationen och erfarenheten. När språket kommer in som hjälpmedel, blir saken ännu mer invecklad, eftersom orden i sig har sin egen bildningsgrund.

Redan de enskilda ljuden har en viss referens till våra sinnesintryck (där hörsel är det ursprungliga och grundläggande, inte synen) och nya ord bildas utifrån igenkända fonetiska element (s. k. etymologier) som anpassas av var och en till varje ny konkret situation, utifrån de egna erfarenheterna. Den lilla boken "Lånordens byggstenar" (av Jörgen Bang och Karl Härböl) är en bra hjälp till förståelse.

Ordens betydelse uppstår inte alls på måfå. Problemet är att vi har alltid en personlig förståelse även om det som jag skriver just här och nu, men vi tror att betydelsen är helt given (annars skulle vi inte tro att samförstånd skulle kunna komma till stånd). Att tala om "begrepp" måste ha med "gripa" att göra.

Återanvändningen av fonetiska strukturer i nya situationer är det som ligger till grund för fenomenen "metafor" och "metonymi", som inte kan reduceras till visuella eller sakbundna ting eller situationer, eftersom deras grund ligger redan i ett föregående ordbildningsstadium.

Detta har fortfarande inte insetts av många av de som sysslar med Retorik. Metaforen och metonymin är de två resurser som får oss att återanvända språkliga element för att förstå och förmedla mening av det som är aktuellt. Hos Aristoteles ingick båda i metaforbenämningen.

Talspråket och hörseln ligger till grund för denna ofrånkomliga semantiska grund, men skriften gav handen och ögat makten över hörseln så att våra metaforer hör numera hemma i det avancerade bruket av språket som utgör vår litteratur.

Ordet "idé" har vi härlett från "uideo". Ögonens makt över språket har gjort oss blinda för dess riktiga grund. (Om detta har jag skrivit tidigare och Hannah Arendt har gett mig rätt i kritisk kontrast mot Aristoteles motsägelse därvidlag).

Benämningen av olika retoriska fenomen väljer således ibland fel ord, såsom jag antytt ovan. Jag ser som en av mina allra sista uppdrag att försöka skapa klarhet i grunderna till det ämne som jag ägnat mitt största intresse – Retoriken.

När vi lyckades samla 80 personer på Nordplan och sätta igång en kontakt som ledde till en etableringsprocess av Retoriken som ämne i samtliga universitet, kunde man inte hindra den uppfattning av Retoriken som gjort oss blinda för dess konstruktiva, positiva och autentiska betydelse.

Jag mår illa när jag hör frasen "det där är bara retorik" och när jag ser hur Retoriken förvanskats till "konsten att övertyga" och med tiden blivit en grund för konsultverksamhet, inte för behärskning av språkets instrument.